

A. Pruijs

kapitein ter zee b.d.

De verdediging van de Noordflank is meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen

Eerst wil ik graag een enkele opmerking vooraf maken. Waarom een studiedag, gewijd aan de Noordflank? zullen wellicht toehoorders onder u zeggen. Het gebied speelt toch immers voor de veiligheid van Europa geen dominerende rol? Het gebied herbergt binnen zijn grenzen ook geen landen die een belangrijke invloed kunnen uitoefenen op het veiligheidspolitieke gebeuren in Europa. Wellicht zijn er onder u die denken „Is de verdediging van de Noordflank inderdaad wel meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen?”.

Daarom is het van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en het NIIB „Clingendael” een goede gedachte geweest een studiedag aan dit gebied te wijden, al is het alleen maar om te voorkomen dat de vele discussies over onderwerpen als Follow-on forces attack, conventionele ATBM-systemen, emerging technologies e.d. de onjuiste indruk wekken dat de verdediging in Europa uitsluitend plaatsvindt aan de oostgrens van de Bondsrepubliek Duitsland.

De Noordflank heeft sinds lang, en vooral na de Tweede Wereldoorlog, zowel in het Sovjetrussische als het Westerse veiligheidsdenken een belangrijke plaats ingenomen. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog legde de deze maand overleden Russische oud-minister van buitenlandse za-

ken Molotov het belang van het noordelijke kustgebied als volgt uit aan zijn Noorse collega Trygve Lie:

We have invested much in this part of the Soviet Union, and it is so important for the entire union's existence, that we shall in future ensure that Northern Russia is permitted to live in security and peace.

Het westerse belang van het gebied werd in die dagen door de oud-minister van buitenlandse zaken van Groot-Brittannië Aneurin Bevan als volgt vertolkt:

We cannot afford at this moment to risk a Norwegian defection which would involve the approach of Russia on to the atlantic and the collapse of the whole Scandinavian system. This would in turn prejudice our chance of calling any halt to the relentless advance of Russia into Western Europe.

Die belangstelling voor Noorwegen, die ontstond in het kader van de containmentpolitiek van die jaren, nam in de periode van de Koude Oorlog en de strategie van de massale vergelding geleidelijk weer af. Vervolgens groeide die belangstelling weer tijdens de opkomst van de strategie van het aangepaste antwoord vanwege de conventionele kwetsbaarheid van het gebied. In het begin van de jaren '70 begon Saclant (de hoogste Atlantische NAVO-bevelhebber) met een omvangrijke contingency-planning. Vloot en mariniers van de Koninklijke marine zijn sindsdien daarbij ingedeeld. De belangstelling nam nog verder toe toen aan het eind van de jaren '70 en begin jaren '80 de ontplooiing van de Sovjetrussische vloot inclusief haar strategische onderzeeboten in de noordelijke wateren manifester werd.

Ook bij individuele lidstaten resulteerde dat in een grotere aandacht voor de Noordflank. Ik noem een enkel voorbeeld: de Duitse Bondsrepubliek besloot in 1980 haar operatieterrein uit te breiden tot boven de haar zelf opgelegde grens van 61° nb, teneinde de toen al bestaande tekorten aan bond-

Op 21 december 1986 heeft de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen „Clingendael”, een symposium georganiseerd over „De Noordflank van de NAVO”. Vier inleiders belichtten uit hun zienswijze de problematiek omtrent de Noordflank. Zoals gebruikelijk zijn de voordrachten (op één na) gepubliceerd in Mars in Cathedra, het periodiek van de Vereniging. De redactie van de Militaire Spectator acht het echter gewenst de inleiding van ktz Pruijs ter kennis te brengen van een breder (militair) publiek en beveelt lezing van de hierbij afgedrukte voordracht gaarne aan.

genootschappelijke fregatten en onderzeeboten t.b.v. operaties in de Noorse zee wat te lenigen, en op die wijze een bijdrage te leveren aan de uit Duits perspectief gezien voorwaartse verdediging van het eigen grondgebied.

Op een in mei jl. in Londen gehouden symposium met als thema „Britain and the security of the Northern Flank” viel te beluisteren dat de beheersing van de Noorse zee van belang wordt geacht voor de directe veiligheid van met name het strategisch belangrijke noordelijke gedeelte van Engeland. Er viel voorzichtig te beluisteren dat het in Groot-Brittannië, indien een prioriteit moet worden gesteld over de toewijzing van middelen, niet meer voor de hand ligt aan de Centrale Sector voorkeur te geven boven de Noordflank.

Ook in Nederland valt in de MvT op de defensiebegroting 1987 een accentverandering te lezen van operaties ter bescherming van de zeeverbindingen in de Atlantische Oceaan naar operaties in de Noorse zee.

Kortom, alle aanleiding om wat nader naar dat gebied te kijken. Mij is gevraagd te spreken over: „De verdediging van de Noordflank is meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen”, en daarbij tevens speciale aandacht te besteden aan marietiem-strategische aspecten.

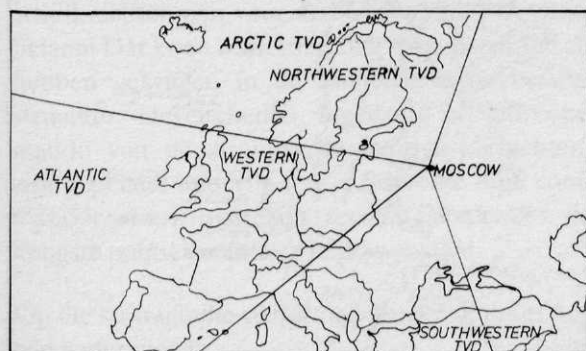
Ik stel mij voor het onderwerp te behandelen aan de hand van twee vragen.

1. Welk strategisch belang heeft de Noordflank voor de Sovjet-Unie?
2. Hoe moet de NAVO op die situatie reageren?

Alvorens ik nader op die vragen zal ingaan, eerst twee inleidende opmerkingen.

De eerste betreft de omschrijving van het gebied

Afb. 1 Overzicht van de Europese TSMA's

waarover wij het vandaag hebben. Welk gebied bedoelen wij als wij spreken over de Noordflank van de NAVO? Het Noordatlantisch verdragsgebied wordt naar het zuiden begrensd door de kreeftskeerkring. Naar het noorden bestaat er eigenlijk geen duidelijke begrenzing. Dat komt omdat de noordgrens in feite over de noordpool loopt tot aan de territoriale zeeën van de aan de Arctische zee grenzende landen. Indien ik spreek over de Noordflank bedoel ik het gebied dat Noorwegen, Denemarken, de Noordelijke IJszee en de Noorse zee omvat, begrensd door de lijn Groenland, IJsland, Groot-Brittannië, de Oostzee en de toegangswegen naar de Noordzee.

Het operatiegebied van de NAVO is, sedert de Sovjetrussische marine met SSBN's onder de ijskap opereert, in feite uitgebreid met de Noordelijke IJszee. Bovendien reken ik Denemarken en de Oostzee tot de Noordflank. Later in mijn betoog kom ik hierop terug.

Een tweede opmerking betreft de wijze waarop de Sovjet-Unie in vredes- en oorlogstijd opereert. In de SU vallen alle strijdkrachten onder een nationale strategie die op het hoogste politiek-militaire niveau wordt vastgesteld. Die strategie vraagt coördinatie en integratie van alle strijdkrachten teneinde de politiek-militaire doelstellingen te bereiken. Die strategie, ook wel geünificeerde strategie genoemd, vormt ook de basis voor de zg. „combined arms”-conceptie, een opzet waarbij verschillende eenheden van de diverse krijgsmacht delen bij elkaar worden gevoegd en onder een geïntegreerd bevel geplaatst. Voor de planning van strategische operaties heeft de Sovjet-Unie de wereld verdeeld in zg. „Theatres of strategic military action” (TSMA), die het mogelijk maken op basis van de genoemde combined-arms-conceptie de strategie uit te werken teneinde in de TSMA's de gestelde politiek-militaire doelstellingen te realiseren. Europa is op deze wijze ingedeeld in drie continentale en twee maritieme TSMA's, resp. de noordwestelijke, westelijke, de zuidwestelijke, de Arctische en de Atlantische TSMA's (zie afb. 1).

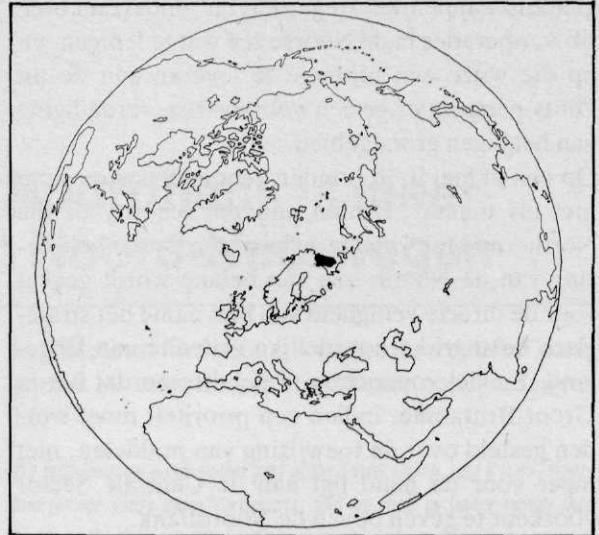
Na deze twee inleidende opmerkingen wil ik ingaan op de beantwoording van de eerste vraag: Welk strategisch belang heeft de Noordflank voor de Sovjet-Unie? Het ligt in mijn voornemen dat te doen door een korte tour d'horizon te maken door

de Europese TSMA's, m.u.v. de zuidwestelijke. Ik volg daarbij een wat ongebruikelijke route. Ik begin in de nw-TSMA op het Kola-schiereiland, kom vervolgens via de Arctische en Atlantische TSMA's bij Denemarken in het belangrijkste Europese TSMA, het westelijke, en ten slotte keer ik terug in het nw-TSMA, naar Noorwegen.

Wij beginnen onze tour d'horizon dus op het Kola-schiereiland in het noordwestelijke TSMA. U ziet het gebied in afb. 2. Een schijnbaar nietige en onschuldige enclave nabij het uitgestrekte poolgebied? Het Kola-schiereiland is met name bekend als uitvalsbasis voor de Noordvloot. Maar laat ons nog eens wat verder kijken. Waarom heeft de Sovjet-Unie voor het Kola-schiereiland gekozen? Dat wordt u snel duidelijk bij een blik op de kaart. In de eerste plaats bieden de havens op het Kola-schiereiland vrije toegang tot de open zee. Op weg naar open zee moet bv. de Oostzeevloot immers nauwe passages tussen Zweden en Denemarken passeren. De Zwarte-zee-eenheden moeten eerst „door” een NAVO-territoire alvorens de Middellandse Zee te bereiken. Passagepunten die met betrekkelijk eenvoudige middelen, zoals mijnen, redelijk zijn af te sluiten. In de tweede plaats ontleent het Kola-schiereiland zijn belang aan zijn ligging t.o.v. de Verenigde Staten. Het gebied tussen Nova Zembla en West-Kola over Archangelsk is het belangrijkste passagegebied van de Amerikaanse ICBM's en strategische bommenwerpers. Onlangs hebben Tomas Ries en Johnny Korve, medewerkers van het Noorse instituut voor buitenlands beleid, een studie gepubliceerd getiteld: „Investigating Kola, a study of military bases — using satellite photo's”. Bij hun studie hebben de schrijvers gebruik gemaakt van luchtfoto's, genomen door commerciële satellieten. Die studie heeft de volle omvang van de militaire infrastructuur op Kola aan het licht gebracht. Ik wil u dan ook een overzicht van de belangrijkste elementen ervan niet onthouden. Volgens Ries en Korve zijn op Kola de volgende belangrijke faciliteiten te vinden:

- 2 bases voor nucleair voortgestuwde onderzeeboten, uitgerust met intercontinentale raketten (de zg. SSBN's);
- 2 vliegbases voor lange-afstand strategische bommenwerpers;
- 2 early warning radar sites t.b.v. waarschuwing

Afb. 2 Het Kola-schiereiland in het noordwestelijke TSMA (bron T. Ries)

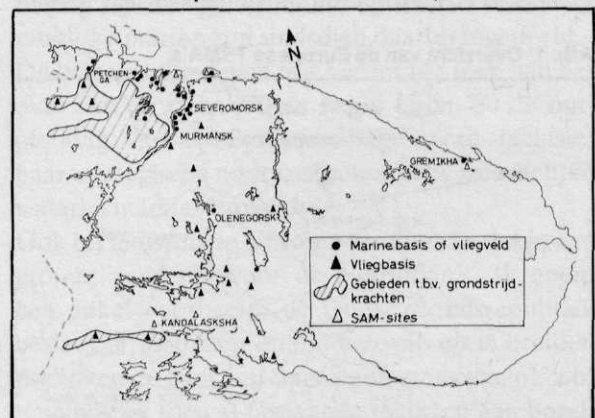
tegen intercontinentale raketten en strategische bommenwerpers;

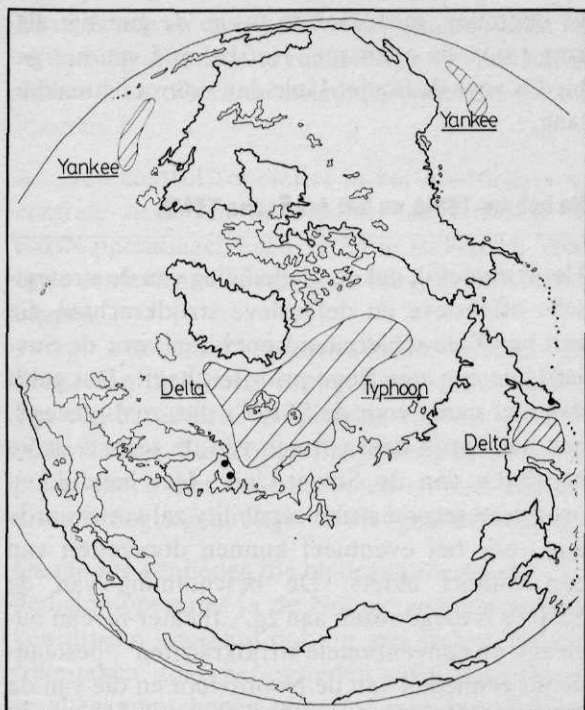
- 7 andere onderzeebootbases;
- 9 bases voor oppervlakte-eenheden;
- 22 grote vliegbases, uitgerust met verharde schuilplaatsen;
- 18 secundaire vliegbases;
- ca. 70 air defense surface-to-air missile sites.
- 2 uitgestrekte gebieden met diverse legerplaatsen t.b.v. grondtroepen.

Voorwaar een vesting die haar weerga in de wereld niet kent. Afb. 3 geeft u een indruk van het gebied. U ziet hier een veelheid van marinebases en vliegvelden, de gebieden t.b.v. grondstrijdkrachten en de SAM-sites.

De strategische nucleaire strijdkrachten, gestationeerd op het Kola-schiereiland, vormen voor de

Afb. 3 De bases op het Kola-schiereiland (bron T. Ries)

Afb. 4 De lokatie van Polyarnyi en Gremikha, de belangrijkste Russische SSBN-bases, en de operatieterrinen (bron T. Ries)

Type	Onderzeeboten	Raketten	Kernladingen
	Kola / Total	Kola / Total	Kola / Total
DELTA IV	2/2	32/32	320/320
TYPHOON	4/4	80/80	720/720
DELTA III	7/14	112/224	789 / 1.568
YANKEE II	1/1	12/12	12/12
DELTA II	4/4	64/64	64/64
DELTA I	9/18	108/216	108/216
HOTEL III	1/1	6/6	6/6
YANKEE I	10/19	160/304	160/304
TOTAL :	39/62	580/944	2174 / 3210
TOTAL %	61%	61%	68%

Afb. 5 De relatieve ontplooiing van Sovjetrussische SSBN's, uitgerust met intercontinentale ballistische raketten, in 1986 (bron The Military Balance 1986/87)

Sovjet-Unie een zeer belangrijke factor in de strategische balans tussen de twee supermachten. Die strijdkrachten zijn voor de SU dan ook van vitaal belang. Dat komt o.m. tot uiting in de plaats die zij hebben gekregen in de Sovjetrussische bevelsstructuur. De eenheden, ingedeeld bij het commando van de strategische raketstrijdkrachten, zijn geplaatst onder het zg. „Supreme high command”, m.a.w.: zij zijn rechtstreeks onder de hoogste politiek-militaire leiding gesteld.

Op die strategische strijdkrachten wil ik thans nog wat nader ingaan.

In de eerste plaats de SSBN's

De SSBN's vormen de „ruggegraat” van de Sovjetrussische „second strike capability”. In verband met het beperkte bereik van de onder water gelanceerde ballistische raketten opereerden de Russische SSBN's in de jaren '60 ver van hun thuisbases. Met de komst van het gemodificeerde SSN-8-wapen in het begin van de jaren '70 is het mogelijk geworden dat de SSBN's opereren in relatief „veilige” thuiswateren, het Arctische gebied en de zee van Ochotsk. In beide gebieden is het relatief eenvoudig de Russische SSBN's te beschermen tegen aanvallen van Westerse oppervlakte- en luchteenheden.

De Westerse onderzeebootdreiging blijft echter voor de Russische SSBN bestaan. Amerikaanse en Britse nucleair voortgestuwde onderzeeboten blijken sinds lang in staat te zijn de Russische SSBN's ook in de relatief „veilige” thuiswateren van de SU op te sporen en te volgen. Dat blijkt o.a. uit een in het midden van de jaren '70 in de New York Times gevoerde discussie over incidenten die zijn ontstaan als gevolg van dergelijke operaties. De SSBN's moeten dan ook verder uitwijken naar operatiegebieden waar het opsporen en volgen, zelfs met geavanceerde onderzeebootbestrijdingssystemen, wordt bemoeilijkt. De keuze valt op het Arctische gebied met zijn diepe wateren. De moderne Russische SSBN's worden dan ook toegerust voor operaties onder het pakijns.

In afb. 4 zijn de twee belangrijkste bases, Polyarnyi en Gremikha, aangegeven van waaruit de Russische SSBN's opereren. Het bestaan van Gremikha is onlangs door satellietfoto's aangetoond. Tevens zijn in afb. 4 de operatieterrinen van deze onderzeeboten aangegeven.

Uit afb. 5 blijkt dat de modernste Russische SSBN's — de Typhoon en de Delta IV — opereren vanaf bases op Kola. Uit het overzicht blijkt tevens dat ca. 61% van het totale aantal SSBN's vanaf Kola opereert; deze zijn uitgerust met 68% van het aantal kernladingen van de totale Russische SSBN-vloot. Daarmee vertegenwoordigt de Russische SSBN-vloot, opererend uit Kola-bases, ca. 70% van de second strike capability en ca. 28% van de totale strategische strijdkrachten van de SU. ▷

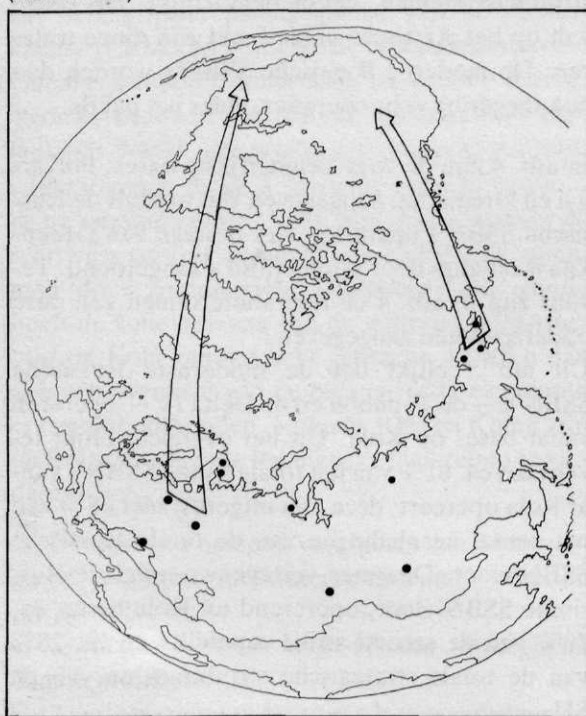
In de tweede plaats een enkele opmerking over de strategische bommenwerpers

De intercontinentale „lange-afstand strategische bommenwerpers” vormen slechts 7% van het totale Russische nucleaire arsenaal. Afb. 6 toont de belangrijkste te vliegen routes van de strategische bommenwerpers. In het zuidelijke en oostelijke gedeelte vijf vredeslokaties, en aan de noordkust zeven zg. forward operating locations die het mogelijk maken het bereik van de vliegtuigen in oorlogstijd te vergroten. Twee ervan zijn op Kola gesitueerd.

Ten slotte wil ik even terugkeren op de ligging van het Kola-schiereiland t.o.v. de vliegroutes van Amerikaanse vliegtuigen en ICBM's. Het is vanzelfsprekend, dat de Sovjet-Unie aan deze luchtdreiging, zoals in afb. 7 geschetst, het hoofd biedt met een uitgebreid luchtverdedigingsstelsel, bestaande uit waarschuwingsradars, jachtvliegtuigen en geleide wapens.

Uit het voorgaande zult u hebben begrepen dat het Kola-schiereiland de afgelopen jaren niet alleen van toenemend belang is geworden voor het uitvoeren van strategische offensieve en defensieve

Afb. 6 De belangrijkste vliegroutes van de Sovjetrussische strategische bommenwerpers voor lange afstand (bron T. Ries)

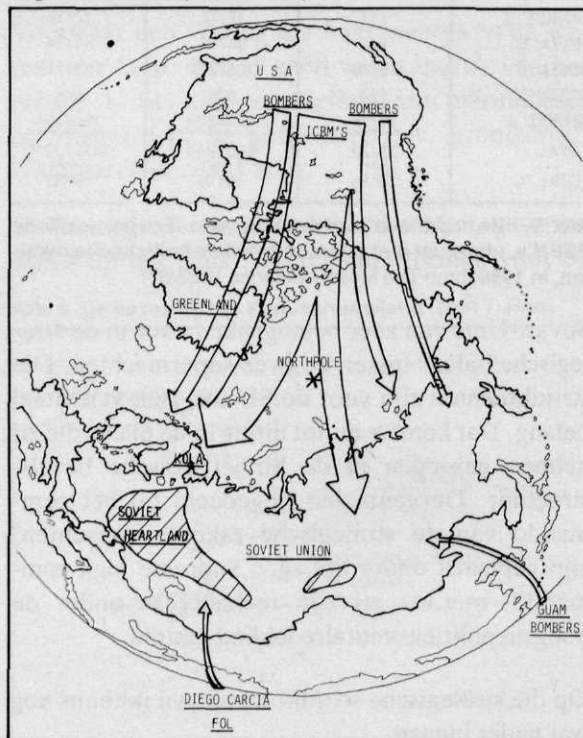
ve operaties, maar ook vanwege de gunstige ligging t.o.v. de open zee. Het behoud van het gebied is voor de Sovjet-Unie dan ook van vitaal belang.

Na het nw-TSMA nu het Arctische TSMA

Het is duidelijk dat de verdediging van de strategische offensieve en defensieve strijdkrachten die van het Kola-schiereiland opereren voor de Sovjet-Unie een zeer hoge prioriteit heeft. Dat geldt dan met name voor de SSBN's die, zoals gezegd, een belangrijk deel vormen van de second strike capability van de Sovjet-Unie. Het beschikken over deze second strike capability zal voorwaarde zijn voor het eventueel kunnen doorzetten van een conflict elders. De bescherming van de SSBN's is toegewezen aan zg. „theater-niveau nucleaire en conventionele strijdkrachten”, bestaande uit eenheden van de Noordvloot en die van de Sovjetrussische luchtmacht.

Het is te verwachten dat deze eenheden hun strategisch-defensieve taak zullen uitvoeren door offensieve operaties. Deze vinden plaats m.b.v. een geëchelonneerde voorwaartse verdediging in de

Afb. 7 Kola en de vliegroutes van de Amerikaanse vliegtuigen en ICBM's (bron T. Ries)

Barentszee en de Noorse zee. Teneinde deze bescherming afdoende te realiseren is te verwachten dat de Noordvloot de volgende operaties zal uitvoeren:

— „sea control”-operaties in het noordelijke en centrale deel van de Noorse zee teneinde de SSBN-operatiegebieden veilig te stellen en Westerse eenheden de toegang tot die gebieden te ontzeggen;

— zg. „sea denial”-operaties in het zuidelijke gedeelte van de Noorse zee, gericht op het ontzeggen van het effectieve optreden van NAVO-eenheden aldaar. Deze operaties zullen hoofdzakelijk plaatsvinden met onderzeeboten en middellangeafstandvliegtuigen, uitgerust met geleide wapens.

De meeste eenheden die bij deze voorwaartse verdedigingsoperaties in de Noorse zee zijn betrokken dragen uiteraard ook bij aan andere belangrijke taken, zoals het optreden tegen Amerikaanse vliegkampschepen uitgerust met aanvalsvliegtuigen, amfibische strijdkrachten ter ondersteuning van landoperaties in Noorwegen en Denemarken en onderzeeboten uitgerust met kruisraketten. Voor deze laatste dreiging zullen de sea-denial-operaties zich moeten uitstrekken tot buiten de Noorse zee. Ten slotte wil ik nog wijzen op een toekomstige ontwikkeling waarin dit gebied mogelijk een belangrijke rol zal spelen. De Sovjet-Unie heeft thans het SSN-21 kruisvluchtwapen — met een bereik van 3000 km — tegen landdoelen in ontwikkeling. Daarmee kunnen zij een ernstige dreiging vormen voor bv. de einddoelen van de aanvoerwegen over zee, zoals Rotterdam, maar ook voor andere landdoelen in West-Europa. Onderzeeboten uitgerust met dit wapen zullen waarschijnlijk voor Europese doelen de Noorse zee als operatiegebied krijgen toegewezen.

Concluderend kan worden gesteld dat het Arctische TSMA van essentieel belang is als operatiegebied voor de verdediging van een belangrijk deel van de Russische second strike capability en voor operaties gericht tegen Westerse vliegkampschepen, amfibische strijdkrachten, en onderzeeboten uitgerust met kruisraketten.

Omdat de Noorse zee ook de springplank is naar de Atlantische Oceaan valt de overgang van het Arctische TSMA naar het Atlantische TSMA niet moeilijk. Het behoeft geen betoog dat bij het uitbreken van een conflict tussen de NAVO en het

Warschau-Pact Centraal-Europa een dominante rol zal spelen.

Om West-Europa te kunnen beheersen is het nodig dat de Russen de herbevoorrading van West-Europa en dus de aanvoer van goederen van Noord-Amerika naar Europa voorkomen. Voor of tijdens een conflict in West-Europa zal de NAVO immers zo'n 1,5 miljoen ton aan goederen over de Atlantische Oceaan moeten transporteren. Maandelijks zullen dan vele duizenden scheepsladingen met voeding, brandstof, munitie, reservedelen enz. nodig zijn om zowel het economische leven als de militaire operaties in West-Europa gaande te houden. Russische maritieme eenheden, voornamelijk afkomstig uit de Noordvloot, zullen daartoe moeten worden ingezet om de herbevoorrading te verstoren. Het is duidelijk dat zulks zal worden uitgevoerd via sea-denial-operaties, die zijn gericht op het ontzeggen van het gebruik van aanvoerwegen over de Atlantische Oceaan.

Deze campagne kan zowel tegen zeetransporten als tegen landdoelen — de begin- en eindpunten van de aanvoerwegen — worden uitgevoerd; de capaciteit voor beide is aanwezig. De intensiteit waarmee deze campagne op de Atlantische Oceaan wordt gevoerd zal in hoge mate worden bepaald door de beschikbaarheid van de middelen.

De vraag rijst of de Sovjet-Unie met haar eenheden uit de Noordelijke vloot in staat is gelijktijdig sea-control- en sea-denial-operaties in de Arctische en Noorse wateren uit te voeren en tevens een *volledige* campagne te voeren tegen de aanvoerwegen over zee. De verwachting bestaat dat de Sovjet-Unie, afhankelijk van de fase waarin het conflict zich bevindt, in staat is een voldoende aantal eenheden, en dan vooral onderzeeboten, in te zetten om met offensieve operaties een ernstige verstoring te veroorzaken in de herbevoorrading van Europa over de Atlantische Oceaan. Bovendien zal dit „commitment” in ieder geval de keuze van de inzet van Westerse maritieme middelen aanzienlijk bemoeilijken. Het wordt in dit verband niet uitgesloten geacht dat in de nabije toekomst de verdere introductie van de Typhoon- en Delta-IV-klasse onderzeeboten, die over een groter arsenaal aan kernladingen beschikken dan hun voorgangers, in samenhang met het zoeken van

bescherming onder de ijskap, minder bescherming zullen vragen van onderzeebootbestrijdingseenheden. Dat zou dan de mogelijkheid bieden de daarvoor bestemde eenheden voor andere taken in te zetten.

Een andere factor van invloed kan worden dat de Sovjet-Unie steeds grotere oppervlakte-eenheden inclusief vliegkampschepen en onderzeeboten bouwt die het mogelijk maken steeds verder van thuisbases te opereren. Alhoewel de onderzeeboten, zoals de met kruisraketten bewapende Oscar-klasse en de nieuwe Akula/Sierra-klasse, in eerste instantie zijn gericht tegen de Amerikaanse vliegkampschepen, wordt het niet uitgesloten geacht dat ze in een later stadium van een conflict worden ingezet tegen bv. zeetransporten die belangrijke eenheden en materieel vervoeren van de strategische reserve voor Europa.

Ook zal de inzet van NAVO-eenheden in het Noorse-zeegebied van invloed zijn. Hoe meer eenheden de NAVO in dit gebied kan inzetten, hoe meer Sovjet-eenheden worden gebonden, m.a.w.: de bescherming van de aanvoerwegen begint dan indirect in de Noorse zee.

Concluderend kan worden gesteld dat het ontzeggen van het vrije gebruik van de aanvoerwegen over zee in het Atlantische TSMA van groot belang is voor het succesvol voeren van een campagne in West-Europa.

Ik kom nu toe aan het westelijke TSMA, waarbij ik een aantal opmerkingen wil maken over de betekenis van Denemarken voor de Sovjet-Unie. Dit TSMA omvat de Centrale sector, het Baltische-zeegebied, Oost-Duitsland en Polen. Denemarken neemt in dit gebied een strategisch belangrijke positie in. Het land is het kruispunt van de verbinding tussen Noord- en Centraal-Europa en tussen de Oostzee, de Noorse zee en de Atlantische Oceaan. Indien de Sovjet-Unie Denemarken in bezit heeft zal zij de NAVO van hieruit het gebruik van de vliegvelden in Zuid-Noorwegen eenvoudiger kunnen ontzeggen.

Zuid-Noorwegen vormt in dit opzicht een belangrijke uitvalsbasis voor de eventuele strijd in Noord-Noorwegen. Bovendien wordt de NAVO de mogelijkheid ontnomen uit Denemarken de Russische strijdkrachten eventueel in de rug aan te vallen. Denemarken is tevens de directe Noordflank van de Centrale sector. Het succes van een

Sovjetrussisch offensief in de Centrale sector hangt dan ook in hoge mate af van het bezit van het Deense grondgebied. Het bezit van Denemarken biedt de Sovjet-Unie tevens een vrije luchtcorridor over de Oostzee. De inzet van Oostzeevlooteenheden en amfibische strijdkrachten zal dan ook een belangrijk deel uitmaken van ondersteunende operaties in dit gebied.

Ik keer nu terug naar het noordwestelijke TSMA, naar Noord-Noorwegen, het gebied dat vandaag centraal staat. Zoals gezegd zal de Sovjetrussische marine trachten een zo ver mogelijk vooruitgeschoven voorwaartse verdediging in het Arctische TSMA uit te voeren. Voor het beheersen van dat zeegebied, resp. het ontzeggen van het gebruik daarvan aan de NAVO, is het verkrijgen van luchtoverwicht van groot belang. De offensieve en defensieve luchtsteun vindt nog grotendeels plaats vanaf luchtbases aan de wal, alhoewel de in aanbouw zijnde 60.000- à 70.000-tons vliegkampschepen die afhankelijkheid in de toekomst zullen verminderen.

Het verkrijgen van een betere uitgangspositie voor het kunnen uitoefenen van succesvolle maritieme operaties in het Arctische TSMA zal dan ook van de Sovjet-Unie een hoge prioriteit krijgen. In dit verband vormt Noord-Noorwegen voor de Sovjet-Unie een obstakel op weg naar de Noorse zee en de Atlantische Oceaan.

Door het bezit van bv. Bodø wordt de afstand tot het operatiegebied met zo'n 1000 km bekort. Dat betekent een aanzienlijke verbetering van het tijdafstandprobleem. Voor een conventionele onderzeeboot scheelt het bv. 50% in de opmarstijd.

De voordelen van havenfaciliteiten en vliegvelden die dicht bij de maritieme operatiegebieden zijn gelegen zijn:

1. een betere uitgangspositie voor sea-control- en sea-denial-operaties in de Noorse zee;
2. een verminderde dreiging tegen het *eigen* achterland;
3. een betere uitgangspositie voor het ontzeggen van vliegvelden en andere infrastructuur in Zuid-Noorwegen.

Het bezit van vliegvelden in Noord-Noorwegen speelt een centrale rol. In dit verband wil ik graag wijlen kolonel Alford, plv. directeur van het IISS, citeren:

Who controls the Norwegian sea depends on who controls the North Norwegian airfields; who controls those airfields depends on who gets there first; who gets there first depends on who controls the Norwegian sea.

Samengevat kan worden gesteld dat de bezetting van de Noordflank door de Sovjet-Unie voor het westelijke TSMA een *direct* en een *indirect* aspect heeft. *Direct* doordat maritieme en luchtstrijdkrachten van het WP in staat zijn Centraal-Europa in de rug aan te vallen. *Indirect* ook omdat het bezit van Noord-Noorwegen voor het uitvoeren van operaties gericht tegen de aanvoerwegen van vitaal belang is om versterking van de Centrale sector te voorkomen.

In wezen is hiermee de samenhang tussen de besproken TSMA's en daarmee tussen de Noordflank en Centraal-Europa gekenschetst en is het strategische belang van de Noordflank voor de Sovjet-Unie aangetoond. Daarmee is mijn eerste vraag beantwoord.

Ik kom nu toe aan de beantwoording van mijn tweede vraag: „Op welke wijze moet de NAVO op deze situatie reageren?”. Ook bij de beantwoording daarvan wil ik een inleidende opmerking maken, en wel over de strategische conceptie van de NAVO. Die is gebaseerd op de strategie van het aangepaste antwoord, met het oogmerk de veiligheid en integriteit van het NAVO-gebied te handhaven en zo nodig te herstellen. Dat wordt primair bereikt door het realiseren van een geloofwaardige afschrikking en het beschikken over een adequate defensie.

Een geloofwaardige afschrikking wordt gerealiseerd door:

- het tonen van een *gezamenlijke* wil tot verdediging tegen elke vorm van agressie;
- door het beschikken over een *herkenbaar vermogen* op elk niveau van agressie een aangepast antwoord te geven;
- ten slotte door het beschikken over de nodige *flexibiliteit*, waardoor het de potentiële tegenstander onmogelijk wordt gemaakt te schatten op welke wijze op een conflict zal worden gereageerd.

Het oogmerk van afschrikking moet dan leiden tot de overweging door de potentiële tegenstander dat het laten overgaan van de crisis in een gewapend conflict in zijn nadeel zal eindigen.

In eerste instantie zal door de NAVO worden ge-

probeerd een conflict te voorkomen door het nemen van een uitgebreide reeks diplomatieke, economische en militaire maatregelen, teneinde de crisis te beheersen en verdere escalatie te voorkomen. Indien de afschrikking heeft gefaald moet worden gepoogd het gewapende conflict op een zo laag mogelijk geweldsniveau te beëindigen.

Als nadere uitwerking van de zojuist geschetste strategie worden de vlootstrijdkrachten van de NAVO ingezet volgens het in 1982 door het NATO Defense Planning Committee goedgekeurde „Concept of Maritime Operations”. Die conceptie voorziet erin de tegenstander zo vroeg mogelijk en zo dicht mogelijk bij zijn uitvalsbasis aan te pakken. U herkent ook hier het uitgangspunt van de zg. voorwaartse verdediging. Daarbij worden de volgende drie principes toegepast.

— *De vergrendeling*. Dat is het vermogen door middel van offensieve acties WP-strijdkrachten te beletten open water te bereiken. Op die wijze wordt de tegenstander geïsoleerd, zijn flexibiliteit wordt beperkt en aan zijn effectiviteit wordt afbreuk gedaan.

— *Verdediging in diepte*. Hierbij worden NAVO-strijdkrachten langs de gehele actielijn geposteerd, waardoor de vijand op elk moment kan worden bedreigd.

— *Behoud van het initiatief*. Dat principe is van belang om een doorzettend conflict op onze voorwaarden op een zo laag mogelijk geweldsniveau te kunnen beëindigen.

De NAVO-conceptie van de maritieme voorwaartse verdediging wordt zowel in crisis- als in oorlogstijd naar geografie in vijf campagnes onderverdeeld:

- de Norwegian Sea Campaign;
- de Battle of the Atlantic;
- de Battle of the Shallow Seas;
- de Battle of the Mediterranean Lifelines;
- de Eastern Mediterranean Campaign.

De Norwegian Sea Campaign en de Battle of the Shallow Seas zijn van belang voor de NAVO-Noordflank. Het resultaat daarvan zal, zoals eerder gezegd, de intensiteit van de operaties op de Atlantische Oceaan beïnvloeden. Beide maritieme campagnes dragen voorts bij tot de verdediging van de Noordflank en de verdediging van West-Europa. ▷

De campagne in de Noorse zee heeft de volgende doelstellingen.

1. Het voorkomen dat de Noordelijke vloot van de Sovjet-Unie kan uitbreken naar de Atlantische Oceaan, die vloot op zee aanvallen, zodat de bevoorradingslijnen van Noord-Amerika naar West-Europa niet worden onderbroken en wordt voorkomen dat landdoelen in West-Europa uit zee kunnen worden aangevallen.
2. Het afslaan van een vijandelijke amfibische landing in Noorwegen.
3. Het voorkomen dat het WP kan beschikken over havens, vliegvelden en andere faciliteiten in Noorwegen.
4. Het verdedigen van Noorwegen tegen aanvallen over land.

De wil tot gezamenlijke verdediging is aanwezig, alhoewel er wel zorgen bestaan. Dat geldt vooral de middelen voor het uitvoeren van de taken. Alhoewel de omvang van de Noorse strijdkrachten gezien het bevolkingsaantal van 4 miljoen op zich relatief groot is, vormen zij substantieel onvoldoende gevechtskracht om het Noorse gebied te verdedigen. De Noorse regering voert ten opzichte van de Sovjet-Unie bovendien een restrictief buitenlands beleid. Geallieerde troepen en nucleaire wapens mogen in vredetijd niet op Noors grondgebied worden gestationeerd. Bovendien gelden er beperkende bepalingen met betrekking tot de omvang van de oefeningen die daar kunnen worden gehouden. Deze door Noorwegen zelf opgelegde beperkingen, men kan ze vertrouwenwekkende maatregelen noemen, worden zorgvuldig gekoesterd, teneinde de politieke spanning in dat gebied zo laag mogelijk te houden. De Deense regering voert een zo mogelijk nog restrictiever beleid. De Deense defensiebijdrage baart de NAVO zorgen.

Dat betekent dat Noorwegen en Denemarken in hoge mate afhankelijk zijn van versterkingen van buitenaf. Plannen daartoe zijn voorbereid.

Ik vertel geen nieuws als ik zeg dat de Noord- en Westeuropese marines het beeld vertonen van een in het algemeen afnemend aantal eenheden. Bovendien wordt er een toeneming geconstateerd in de frequentie en intensiteit van Sovjetrussische marineoefeningen. De snelle en efficiënte wijze

waarop de Russische marineleiding bv. vorig jaar de oefening Summerex 85 heeft gehouden heeft in Westerse maritieme kringen grote indruk gemaakt, en dat geldt dan vooral voor de snelle wijze waarop de Rode vloot heeft getoond zich te kunnen ontplooiën.

Ik kom nu toe tot de beantwoording van mijn vraag. Als de NAVO de afschrikking wil doen functioneren zal de Alliantie zich ook in vredetijd herkenbaar en regelmatig moeten ontplooiën. Dat zal zich moeten manifesteren in intensieve surveillance-operaties en oefeningen in alle toekomstige operatiegebieden. Eenheden moeten daarbij zichtbaar tonen dat zij in staat zijn aan elke vorm van agressie het hoofd te kunnen bieden, zonder daarbij aan de veiligheidspolitieke stabiliteit in de betrokken gebieden afbreuk te doen. Als de spanning om bepaalde redenen zou toenemen is het tonen van initiatief en besluitvaardigheid van groot belang. Gezien de veiligheidspolitieke zelfbeperkingen die Noorwegen en Denemarken zich zelf hebben opgelegd geldt dit met name voor de eventuele inzet van Amerikaanse en Canadese versterkingen, die een belangrijke voorwaarde zijn voor een goed functioneren van de afschrikking. De NAVO moet, zoals gezegd, door het nemen van een afgewogen aantal politieke, economische en militaire maatregelen enerzijds duidelijk tonen zich te willen verdedigen en daarmee tevens proberen verdere escalatie te voorkomen. Intensivering van de surveillance door versterking van zg. „in place forces” speelt daarbij een belangrijke rol voor een goede afgewogen verdere politieke en militaire besluitvorming. Een goede surveillance zal ook voorwaarden moeten scheppen voor een efficiënte inzet van ter beschikking gestelde eenheden. Hiervoor zijn snel inzetbare en goed geoefende eenheden nodig, uitgerust met adequate onderzeebootbestrijdingswapensystemen, systemen voor de elektronische oorlogvoering, oppervlakte- en luchtverdedigingsgeleide-wapensystemen. Die schepen, vliegtuigen en onderzeeboten zullen in eerste instantie moeten worden betrokken uit de Noord- en Westeuropese marines, te weten Groot-Brittannië, Nederland, de Bondsrepubliek, Noorwegen en Denemarken. Hierin spelen de onderzeebootbestrijdingsvliegkampschepen van de Britse Invincible-klasse, uitgerust met een beperkt aantal luchtverdedi-

gingsvliegtuigen, een belangrijke rol. De eventuele snelle inzet van de UK/NL Landing force en de ACE- en UK Mobile force rondt de initiële Noord- en Westeuropese bijdragen in dat gebied af.

Deze Westeuropese eenheden zullen samen met Amerikaanse maritieme patrouillevliegtuigen en onderzeeboten voorwaarden moeten scheppen om bij het uitbreken van vijandelijkheden het vrije gebruik van de Noorse zee en de Atlantische Oceaan voor de NAVO te behouden. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is het bezit van luchtoverwicht in de operatiegebieden. Luchtoverwicht is nodig in gebieden waar sea-control-operaties worden uitgevoerd. Daarin spelen de Amerikaanse carrier-battle-groepen een doorslaggevende rol. Zij behoren dan ook tot de belangrijkste Amerikaanse versterkingen.

Het is te verwachten dat de Amerikaanse marine twee zg. „carrier battle groups” in de Atlantische Oceaan/Noorse zee zal inzetten. Naar mijn oordeel zal de inzet van het grootste deel van de genoemde initiële Noord- en Westeuropese bijdrage in de crisisbeheersingsfase in beginsel moeten worden ingezet in de Noorse zee. Afhankelijk van de ontwikkeling van de crisis, met name de duur ervan, en het resultaat van de intensieve surveillance-operaties zal verdere inzet in de richting van de Atlantische Oceaan en andere gebieden moeten volgen. Ook in tijden van crisis gelden immers de beginselen van vergrendeling, verdediging in diepte en initiatief.

Op deze wijze kunnen de Westeuropese eenheden in coalitieverband, vooruitlopend op versterking van Amerikaanse eenheden, het initiatief nemen door geloofwaardig te anticiperen op Sovjetrussische operaties in die gebieden, en aldus de beoogde afschrikking initieel gestalte geven. Indien desondanks de afschrikking faalt, zal de NAVO over een zodanig vermogen moeten beschikken dat het conflict op haar voorwaarden op een zo laag mo-

gelijk geweldsniveau kan worden beëindigd. Ik kom nu tot mijn afronding.

Samenvattend: ik heb aangetoond

- dat het Noordflankgebied voor de Sovjet-Unie van groot strategisch offensief en defensief belang is;
- dat voor de instandhouding van de belangrijke second strike capability en de onderbreking van de aanvoerwegen naar Europa het tenminste ontzeggen aan de NAVO van het vrije gebruik van de Noorse zee en de aanvoerwegen over de Atlantische Oceaan voorwaarde voor de Sovjet-Unie is voor het voeren van een succesvolle campagne in de Centraaleuropese sector;
- dat om die afschrikking te effectueren het voor de NAVO bij oplopende spanning van essentieel belang is over goed uitgeruste, goed geoefende marinestrijdkrachten te beschikken die in coalitieverband snel kunnen worden ingezet;
- dat initieel vooral Westeuropese marinestrijdkrachten in het Noorse- en Baltische-zeegebied een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de afschrikking door de NAVO;
- dat ten slotte de onzekerheid van de Sovjet-Unie of zij na het uitbreken van vijandelijkheden over de second strike capability kan beschikken, dan wel in staat is het gebruik van de aanvoerwegen naar Europa aan de NAVO te ontzeggen, op evenwichtige wijze bijdraagt aan de afschrikking.

Ik heb aangetoond dat de verdediging van de Noordflank, alhoewel een belangrijke schakel in dat gebied, meer is dan de verdediging van Noord-Noorwegen. Méér nog, de verdediging van de Noordflank is van directe invloed op de verdediging van West-Europa. Ik wil eindigen met een citaat van generaal Sir Anthony Farrar-Hockley (ex-CINCNORTH):

No doubt it is true that if war comes it will not be won in the Northern region. But my belief is and my advice is it could equally be lost there.

